

Lärare i vuxenutbildningen: stort engagemang – små möjligheter

Rapport från Lärarförbundet 2014-06-17

Vuxenutbildningens lärare saknar möjligheter att förverkliga en undervisning som anpassas till varje individs förutsättningar och behov. För stora undervisningsgrupper, för många administrativa kringsysslor och för lite tid till för- och efterarbete av lektionerna leder till att lärarnas arbetsbelastning ökar. Det visar vår undersökning.

De senaste årens förändring av vuxenutbildningen visar också behovet av en pedagogik utifrån vuxenutbildningens förutsättningar. De brister vår undersökning visar försvårar lärarnas möjligheter att utveckla denna pedagogik.

Vuxenutbildningens unika kvaliteter behöver uppmärksammas och lärare, elever och skolledare ges rätt förutsättningar. Sverige är, tillsammans med de nordiska grannländerna, världsledande när det gäller vuxenutbildning. Det är en position vi inte får tappa.

Vuxenutbildningen har en stolt tradition i Sverige. Historiskt har den gett individer och samhällsgrupper en första eller andra chans till utbildning, och är även idag en viktig byggsten när det gäller arbete och integration.

De senaste åren har svensk vuxenutbildning utvecklats. Den har nu en egen läroplan, egna kursplaner och en egen förordning. En positiv utveckling.

Men samtidigt med denna utveckling är vuxenutbildningen också bortglömd. Det tycks finnas en bild av att satsningar på grund- och gymnasieskolan kommer att bygga bort behovet av vuxenutbildning sprids. En bild som är felaktig.

Av mer än 300 000 vuxenstuderande är elever som läser Svenska för invandrare (Sfi) en dryg tredjedel. På komvux: på grundläggande nivå är 90 procent av eleverna utlandsfödda¹. Satsningar på kvalitet i grundskolan, hur välkomna de än är, bygger inte bort behovet av dessa verksamheter, och inte heller behovet av särvox/lärvux.

Det finns också en överdriven tilltro att konkurrensutsättning och valfrihet är lösningar på hur kvaliteten i vuxenutbildningen ska öka. Konkurrensutsättningarna görs med syftet att få en vuxenutbildning med flexibilitet, effektivitet och individanpassning. Den ska därmed lösa samhällsproblem som arbetslöshet och integrationsproblem.

Men upphandling av vuxenutbildning på entreprenad orsakar också problem som förhindrar utbildning med hög kvalitet. Här riskerar eleverna att komma i kläm.

Även i vuxenutbildningen är det dynamiken mellan lärare och elev som är nyckeln till utbildningskvalitet. Lärare och elever behöver förutsättningar för undervisning och lärande. Förutsättningar de inte får idag.

Läraryrket har tre krav för att lärarna i vuxenutbildningen ska få en bättre arbetsituation:

1. Lärarna behöver tid och utrymme till att utveckla undervisningen individuellt och gemensamt. Läraruppgiften behöver renodlas och administrativa kringsysslor skäras

¹ Skolverket (2013) *Beskrivande data 2013. Förskola, skola och vuxenutbildning*.

bort. CSN-frågor, IT-administration och närvarorapportering till arbetsförmedlingen är inte lärarnas arbete.

2. Upphandling av vuxenutbildning på entreprenad orsakar problem för kvaliteten i undervisningen och för lärares arbetsvillkor. Kvalitet måste alltid gå före prispressning!

3. Vuxenutbildningen behöver rätt resurser för att kunna individanpassa för varje elevs behov och förutsättningar:

- Fler specialpedagoger/speciallärare tillgängliga för eleverna i vuxenutbildningen
- Varje elev ska få den kurstid som krävs

Eva-Lis Sirén
Ordförande i Lärarförbundet

Innehåll

Sammanfattning av rapporten	4
Hur gjordes undersökningen?	4
Hur ser lärarna på att arbeta som lärare i vuxenutbildningen?	6
En ökande arbetsbelastning	10
Lärare i vuxenutbildningen: stort engagemang – små möjligheter	15

Sammanfattning av rapporten

Läraryrket genomförde under vintern 2013 en enkätundersökning bland medlemmar som arbetar som lärare i vuxenutbildningen. 650 medlemmar har besvarat enkäten.

Resultaten i korthet

- 60 % av lärarna upplever att arbetsbelastningen har ökat de senaste åren
- 70 % svarar att andelen administration och dokumentation ökar deras arbetsbelastning
- 60 % har inte tillräcklig tid för att planera och efterarbete undervisningen
- Varannan lärare hinner inte fullgöra arbetet inom arbetstiden

Av resultaten växer bilden fram av en grupp lärare som anser att det bästa med jobbet är elevkontakten och undervisningen. Det är också tydligt att lärarna har en komplex arbetssituation där de största utmaningarna hänger ihop med elevernas olika förutsättningar och förväntningarna på att lärarna ska individanpassa utifrån varje elevs förutsättningar och behov. Dessa utmaningar växer då elevgrupperna blir större och läraren får mindre tid för varje elev. Samtidigt upplever den stora majoriteten att arbetsbelastningen har ökat de senaste åren, och att tiden för planering och efterarbete inte räcker till. De lyfter fram att kringssysslorna, framför allt de administrativa, har ökat, och stjälar tid från arbetet med att förbereda undervisningen.

Hur gjordes undersökningen?

Vi skickade ut en webbenkät till de 1948 lärare som finns registrerade som lärare i skolformen vuxenutbildning i Läraryrketets medlemsregister. Till vuxenutbildningen räknas komvux, sårvux/lårvux, sfi, studieförbund, yrkeshögskola och kompletterande utbildning. 1003 besvarade webbenkäten.

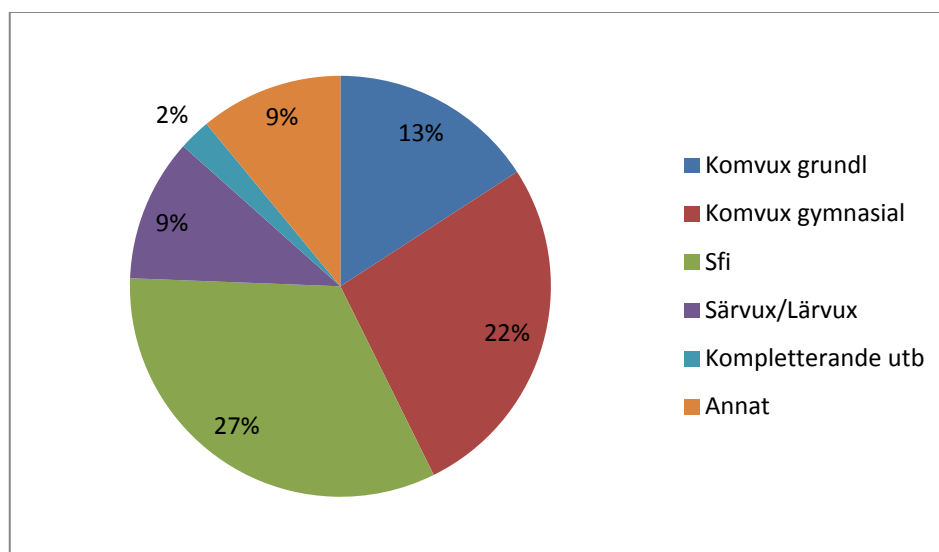
Vi vet att just denna medlemsgrupp är särskilt svår att identifiera i medlemsregistret, då lärare i vuxenutbildningens skolformer kan gå in och ut ur dem under sin lärarkarriär. Vissa delar också sina tjänster mellan t.ex. gymnasiet och komvux. Många lärare är registrerade inom skolformerna grundskola eller gymnasieskola, där de har sin tillhörighet genom sin utbildning. Dårfor valde vi att som första fråga urskilja vilka som egentligen arbetar i vuxenutbildningen vid tiden för enkätens genomförande. De som svarade ja på frågan om de arbetar som lärare i vuxenutbildningen fick gå vidare till enkäten, och de som svarade nej tackades för sin medverkan.

Slutligen besvarade 650 medlemmar enkäten.

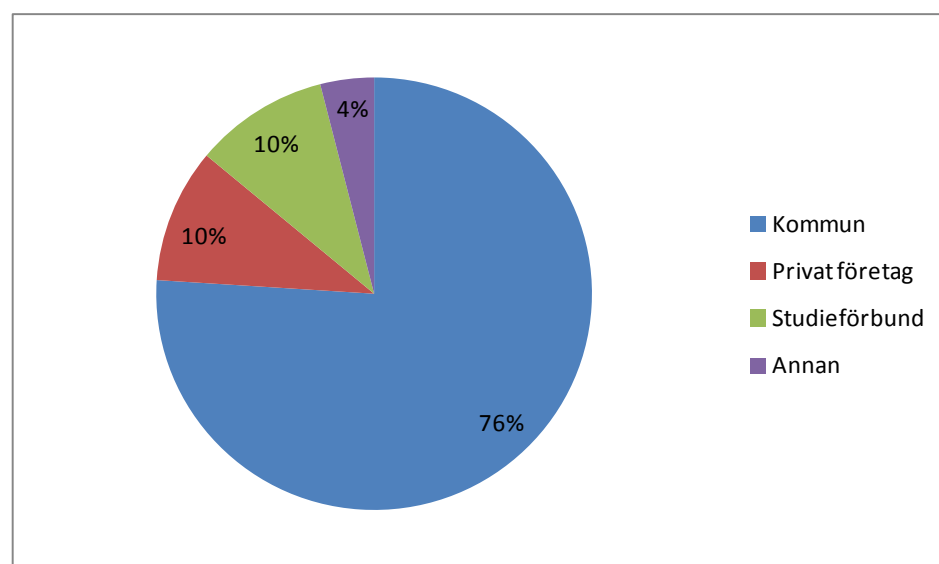
Vilka har svarat?

Eftersom vuxenutbildningen är så mångfacetterad är det intressant att ta reda på i vilka skolformer och verksamheter lärarna undervisar. I figur 1 kan vi utläsa att Sfi och komvux på gymnasial nivå vardera motsvarar ungefåriligen en fjårdedel av lärarna, och att komvux på grundläggande nivå och sårvux/lårvux är två definierade grupper. Ca 10 procent av medlemmarna arbetar med ”annat” och kompletterande utbildningar.

Lärarnas verksamhetsområden och arbetsgivare

Figur 1. Var undervisar lärarna?

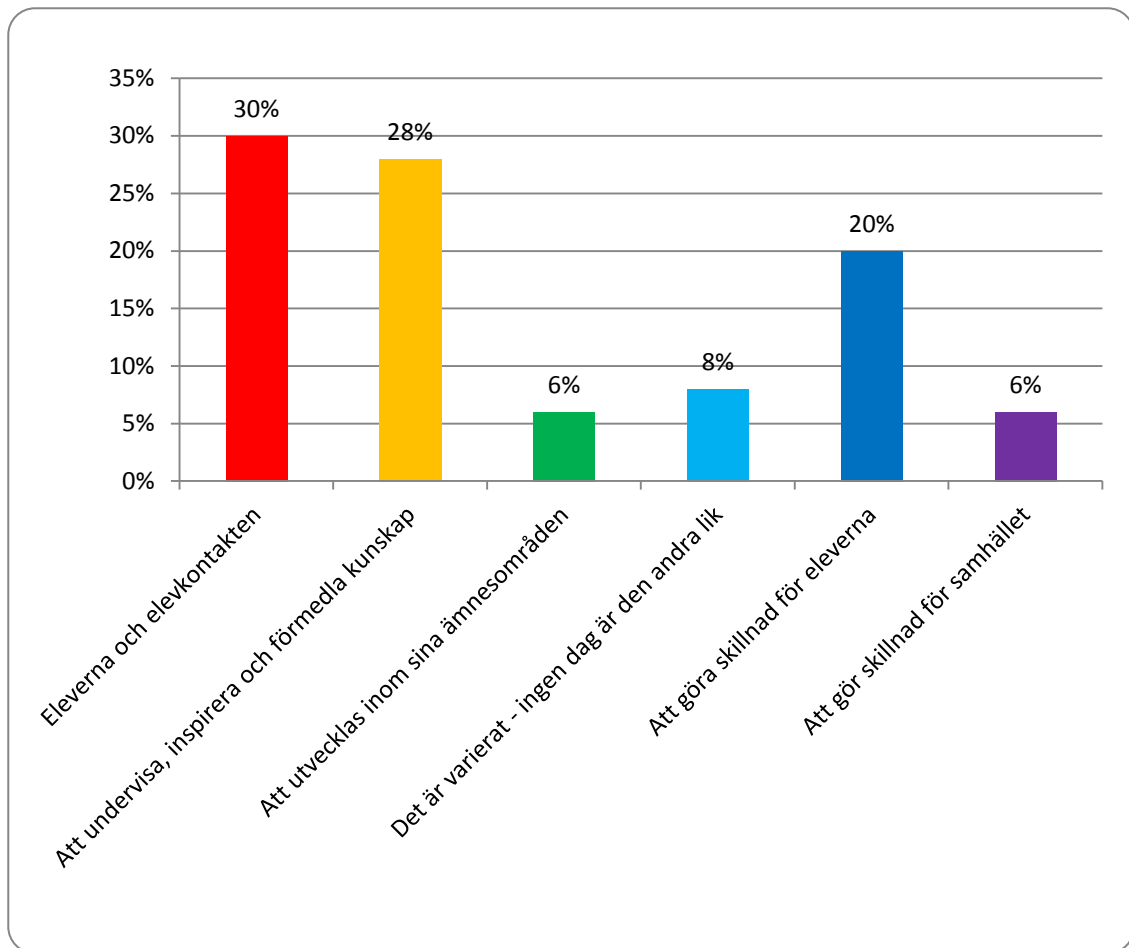
Figur 2. Fördelning över olika typer av arbetsgivare.

76 procent av lärarna är anställda i kommunal verksamhet, 10 procent i privata företag, 10 procent i studieförbund och 4 procent i ”annat”. Enligt Skolverket² studerar 37 procent av eleverna i vuxenutbildningen hos en annan anordnare (än kommun och landsting). Till termen annan anordnare räknas samtliga arbetsgivare i figur 2 utom kommuner. Både privata utbildningsföretag och studieförbund agerar som anordnare i entreprenadverksamhet. Man kan undra varför de som uppger att de arbetar hos en annan anordnare än kommunen bara är 25 procent i undersökningen, medan de i Skolverkets statistik över gruppen är 37 procent. En anledning skulle kunna vara att kommunalt anställda i högre grad organiserar sig i fackliga organisationer. Vi vet också från Skolverkets statistik att fler som arbetar hos ”annan anordnare” är obehöriga. Det skulle kunna vara så att obehöriga lärare i lägre grad ansluter sig till ett yrkesförbund.

² Skolverket (2013). *Beskrivande data 2013. Förskola, skola och vuxenutbildning*.

Hur ser lärarna på att arbeta som lärare i vuxenutbildningen?

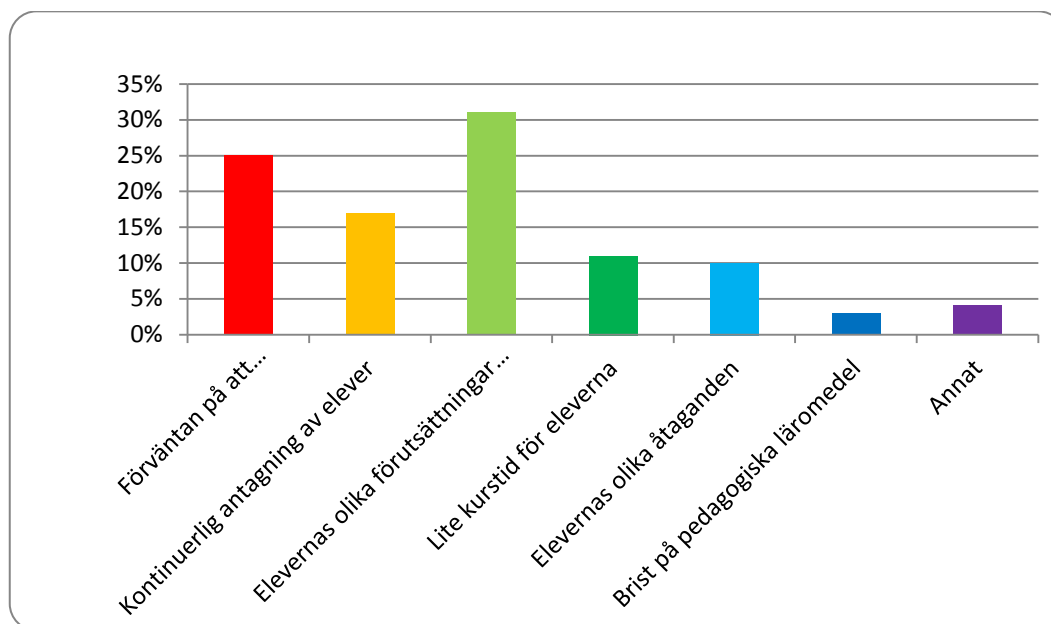
Det bästa: Elevkontakt och undervisning

Figur 3. Lärarnas svar på frågan "Vad är det bästa med att arbeta som lärare?"

Lärarnas engagemang finner vi i det elevnära arbetet: de anser att det bästa med att arbeta som lärare är *eleverna och elevkontakten* samt *att undervisa, inspirera och förmedla kunskap*. Ungefär 60 procent av lärarna valde eleverna och elevkontakten samt undervisningen som 1 och 2, när de i frågan fick rangordna sex olika svarsalternativ. Som tredje viktigast (20 procent) rangordnades *att göra skillnad för eleverna*. De svarsalternativ som ligger närmare dem själva och samhället kommer längre ner på listan.

Största utmaningen: Att individanpassa undervisningen utifrån elevernas olika förutsättningar

Figur 4. Lärarnas svar på frågan de största utmaningarna för lärare i vuxenutbildningen

Det som upplevs som de största utmaningarna med att arbeta som lärare i vuxenutbildningen berör situationen med att bedriva en undervisning som är anpassad till varje elevs förutsättningar och behov. När lärarna i undersökningen fick rangordna olika svarsalternativ är den utmaning som identifieras som störst *elevernas olika förutsättningar för att lyckas med studierna* (31 procent), och som näst störst *förväntan på att individanpassa undervisningen för varje elev* (25 procent). Dessa två utmaningar hänger naturligtvis ihop. Den som gäller elevernas förutsättningar relaterar dock mer till ”problemet” lärarna ställs inför, och den som gäller förväntningar på individanpassning till deras möjligheter att lösa det. Den tredje högst rangordnade utmaningen, *kontinuerlig antagningen av elever* (17 procent), påverkar lärarnas möjligheter att åstadkomma en verkligt individanpassad undervisning.

Att individanpassa undervisningen har en annan betydelse i vuxenutbildningen än det har i grund- och gymnasieskolan. I de styrdokument som gäller vuxenutbildningen formuleras oerhört tydligt att undervisningen ska ske utifrån individens mål, behov och förutsättningar. Dessa ska mötas med flexibilitet och individanpassning. I praktiken betyder det att elevgruppen, bokstavligen, hela tiden förändras då elever påbörjar och avslutar kurser kontinuerligt.

Det betyder också att lärarna har elever med en oerhörd spännvidd i ålder, utbildningsbakgrund, förkunskaper, målsättningar, språkbakgrund osv. Undervisningen ska i flexibilitetens namn frigöras från begränsningar av tiden och rummet, och bokstavligen anpassas till varje elev. Detta ställer naturligtvis stora och nya krav på lärarna och skapar delvis en ny lärarroll. Pedagogiskt kan det vara tillfredställande för lärarna att utveckla en ny yrkesroll som faktiskt möter förväntningarna på att individanpassa undervisningen för varje elev. Ett konkret exempel är läraren i matematik inom komvux på grundläggande nivå, vars elever i klassrummet bidrar till en stor palett av matematiska förkunskaper och traditioner. Ett och samma matematiska problem kan mötas med en rad olika metoder som eleverna har med från sin kultur. Med denna palett behöver man som lärare utveckla ett arbetssätt och lärarskap som

ser annorlunda ut än det gör i grundskolan. Vuxna elever kommer med större erfarenhet och mognad som läraren kan använda som en tillgång i undervisningen. För det behöver läraren vara lyhörd och flexibel, och ha förmågan att integrera olika sätt att ”göra matematik” i en och samma lektion. Samma matematiklärare behöver också kunna arbeta med och bedöma elevers matematiska kunskaper trots att eleven är nybörjare i svenska språket.

Den statliga översynen av vuxenutbildningen på grundläggande nivå, SOU 2013:20, lyfte fram individanpassningen som en pedagogisk utmaning, och rapporterade att lärarna önskar pedagogisk kompetensutveckling när det gäller individanpassning för varje elevs behov och förutsättningar.

Att i praktiken individanpassa undervisningen för varje enskild elev är naturligtvis också mycket krävande. I en öppen fråga beskriver en lärare utmaningen i att göra en långsiktig pedagogisk planering då förutsättningarna för undervisningen hela tiden förändras:

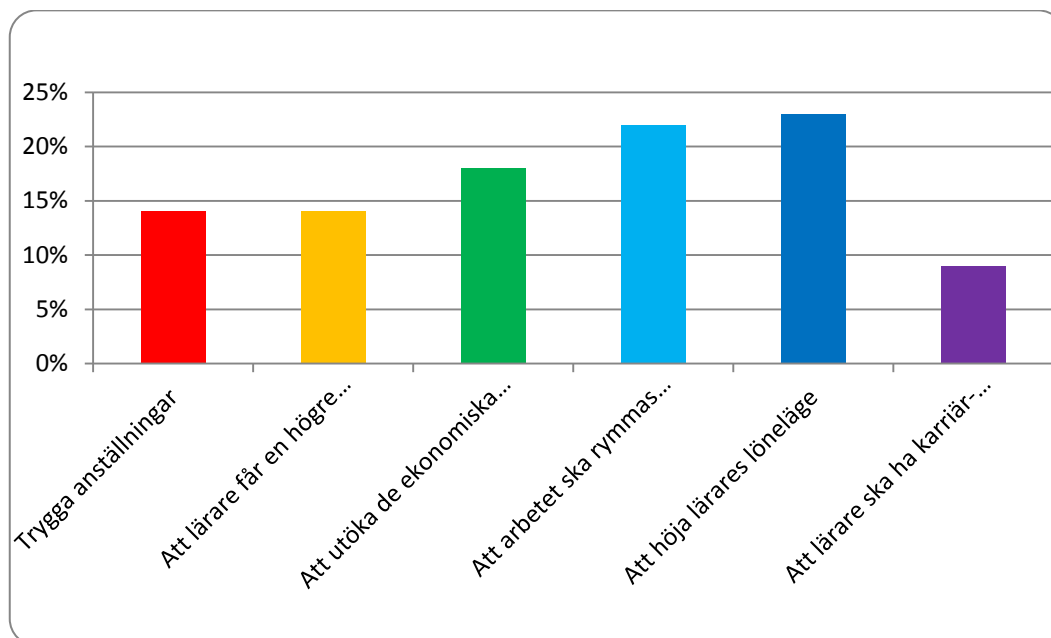
Jag får nya elever nästan varje vecka, och det är olika elever på varje lektion. Man kan inte planera längre sammanhang än en lektion.

I många fall har eleverna också andra åtaganden som inte sällan konkurrerar om tid och fokus med vuxenutbildningen, framför allt inom Sfi. Det gäller framför allt flyktingar och deras anhöriga som omfattas av etableringsinsatser i form av kurser hos andra anordnare, praktikplatser och möten med myndigheter och etableringslots. För att få ut sin etableringsersättning är det obligatoriskt att fullgöra sina åtaganden inom etableringsinsatserna. Schemakollisioner ske ofta, vilket betyder att lärarna aldrig kan räkna med kontinuitet i deltagandet. Det innebär också att Sfi-lärarna inte kan förvänta sig att eleverna hinner med tillräckliga självstudier utanför den lärarledda undervisningen. Detta leder till frustration hos lärarna över att inte kunna fullgöra sitt uppdrag med den kvalitet de skulle önska:

Att kunna ha hög kvalitet på undervisningen när trenden är att deltagarna ska engagera sig i en rad andra aktiviteter parallellt. En stor utmaning att erbjuda kontinuitet och individualisera för deltagarna.

Lön och arbetstid är de mest angelägna frågorna för lärarna i vuxenutbildningen

När det gäller frågor som är angelägna för lärarnas egen arbetssituation lyfts löneläget och att arbetet ska rymmas inom arbetstiden fram.

Figur 5. Lärarnas svar på frågan vad som är de mest angelägna frågorna för lärare i vuxenutbildningen just nu.

23 procent pekar ut att *höja lärarnas löneläge*, och 22 procent att *arbetet ska rymmas inom arbetstiden* som allra viktigast. Detta stämmer väl med situationen hos hela lärarkollektivet. Att *utöka de ekonomiska resurserna till undervisning i vuxenutbildningen* rangordnas som det tredje mest angelägna (18 procent). Detta kan relateras till de utmaningar lärarna i vuxenutbildningen ser i att individanpassa undervisningen till varje elevs förutsättningar och behov; utan tillräckliga resurser är detta en omöjlig uppgift. Konsekvenserna ser vi i lärares arbetsbelastning, vilket beskrivs nedan.

Som fjärde största stapel finns *trygga anställningar* (14 procent). Anledningen till att denna stapel är förhållandevis hög kan spåras i det faktum att vuxenutbildningen bedrivs på entreprenad i stora delar av Sverige. Enligt Skolverket³ studerar 37 procent av eleverna just nu hos ”annan anordnare”, och vi vet att många kommuner anpassar sin verksamhet till ”köp och sälj” för att kunna lägga ut hela eller delar på entreprenad.

Ett av problemen med entreprenadverksamhet är att den sker på tidsbegränsade avtal om ett par år i taget. När avtalstiden är slut sker en ny upphandling, och lärarna kan få byta arbetsgivare. Detta är naturligtvis ingen trygg anställningssituation.

Bristen på kontinuitet i den upphandlade vuxenutbildningen medför också en ryckighet som drabbar kvaliteten. Ett problem som tidsbegränsade avtal medför är att lärare inte kan planera sin undervisning långsiktigt, och att täta byten av arbetsgivare medför skiftande förutsättningar för arbetet.

³ Skolverket (2013), *Beskrivande data 2013. Förskola, skola och vuxenutbildning*.

I citatet nedan pekar en Sfi-lärare på ytterligare problem som den begränsade kontinuiteten i upphandlad verksamhet medför för Sfi:

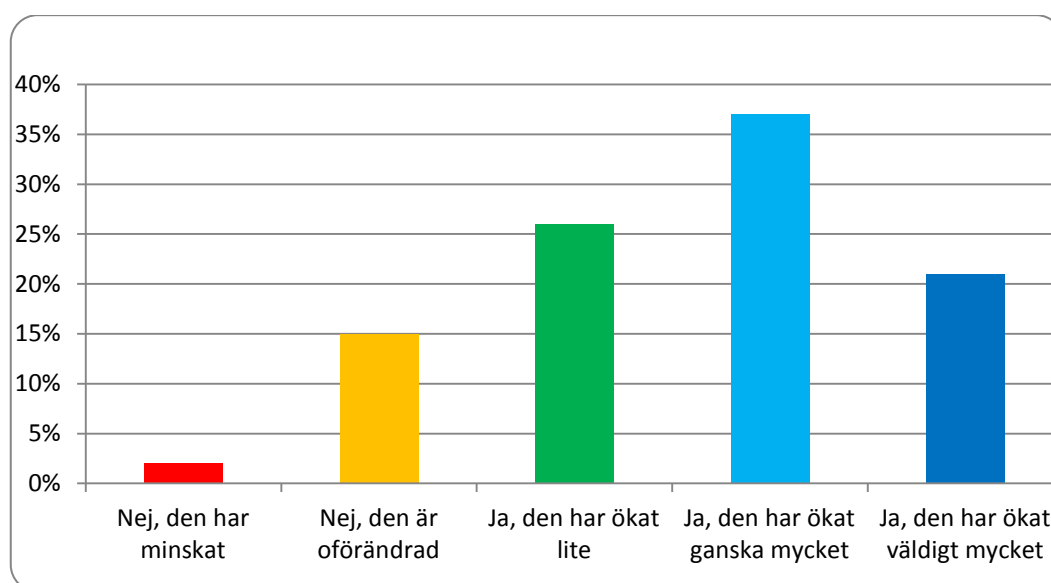
Inom Sfi ser jag det som ett problem att så många lärare är obehöriga, att lärarna har olika avtal (uppehållslön, semesterlön), och att alla nya tjänster är vikariat, eftersom upphandlingen görs på så kort sikt, och att Sfi ska bedrivas utan uppehåll under sommaren. Jag upplever att mina kvalifikationer inte är intressanta, det viktigaste är att jag fyller en plats i den snabbt växande verksamheten.

Det kan vara intressant att studera Sfi som exempel, eftersom man där har kommit längst med konkurrensutsättning. När det gäller lärarbehörighet är andelen lärare med pedagogisk högskoleexamen betydligt lägre i utbildningar som upphandlats av kommunerna än i utbildningar i kommunernas egen regi, 64 jämfört med 80 procent.⁴ Naturligtvis är det ett stort problem om ett system missgynnar den utbildningskvalitet vi i samhället avser att uppnå med lärare med rätt och tillräcklig utbildning.

Kanske kan man i erfarenheter som denna spåra orsaker till att över hälften av lärarna hos annan anordnare har övervägt att byta arbetsplats⁵. Bland kommunalt anställda är det bara en tredjedel.

En ökande arbetsbelastning

58 procent av lärarna i undersökningen upplever att deras arbetsbelastning har ökat ganska mycket eller väldigt mycket de senaste åren. Detta överensstämmer med andra rapporter som visar en för hög arbetsbelastning för lärare⁶. Många förändringar som har skett inom vuxenutbildningen de senaste åren skulle också kunna vara bidragande till en ökad arbetsbelastning: reformarbetet Vux12 med ny läroplan, förordning och nya kurs- och ämnesplaner och utvecklingen med kontinuerligt intag, flexibilitet och en större individanpassning.

Figur 6. Lärarnas upplevelse av om arbetsbelastningen har ökat de senaste åren

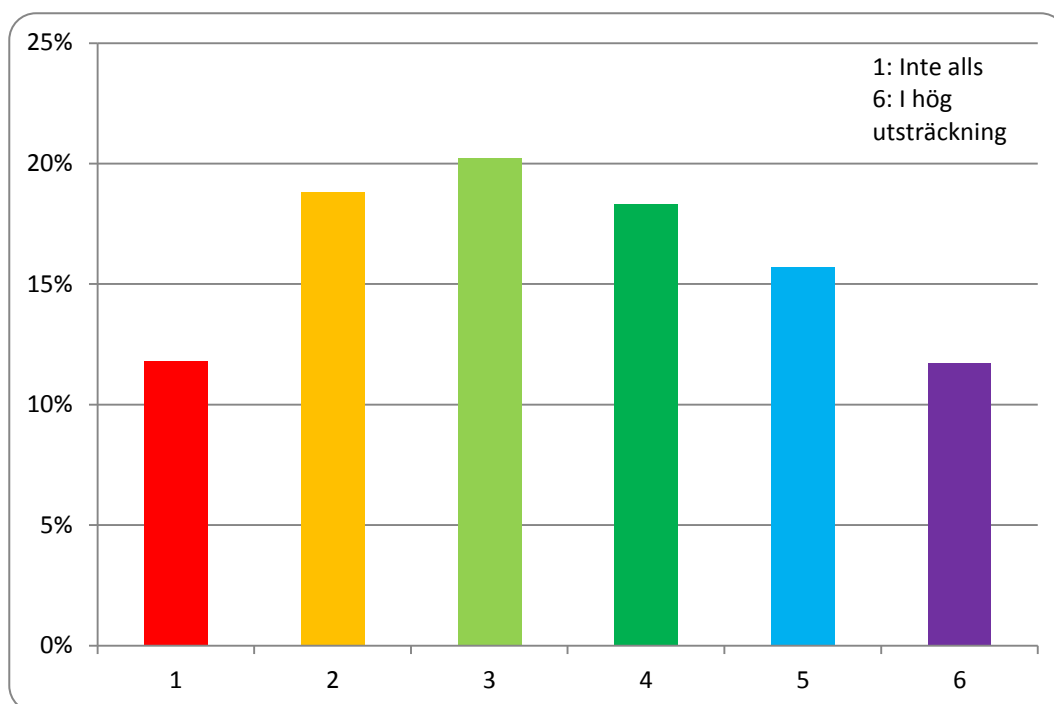
⁴ Skolverket (2013). *Beskrivande data 2013. Förskola, skola och vuxenutbildning.*

⁵ Skolverket (2013). *Attityder till vuxenutbildningen*

⁶ T.ex. Lärarförbundet (2013) *Låt lärare vara lärare* och Skolverket (2013) *Lärarnas arbetsvardag*

Små möjligheter att fullgöra arbetet inom arbetstiden

På en annan fråga svarar varannan lärare att de inte har förutsättningar att fullgöra arbetet inom sin arbetstid. Sämst ser det ut för lärare anställda hos studieförbund. På en skala från 1-6 (där 1 är *inte alls* och 6 är *i hög utsträckning*) skattar studieförbundens lärare sina möjligheter att fullgöra arbetet inom arbetstiden till endast 2,79. Kommunalt anställda lärare skattar sina möjligheter till 3,55 och anställda hos privata utbildningsföretag till 3,46.

Figur 7. Lärarnas skattningar av sina möjligheter att fullgöra arbetet inom arbetstiden

Vad har arbetsbelastningen ökat med?

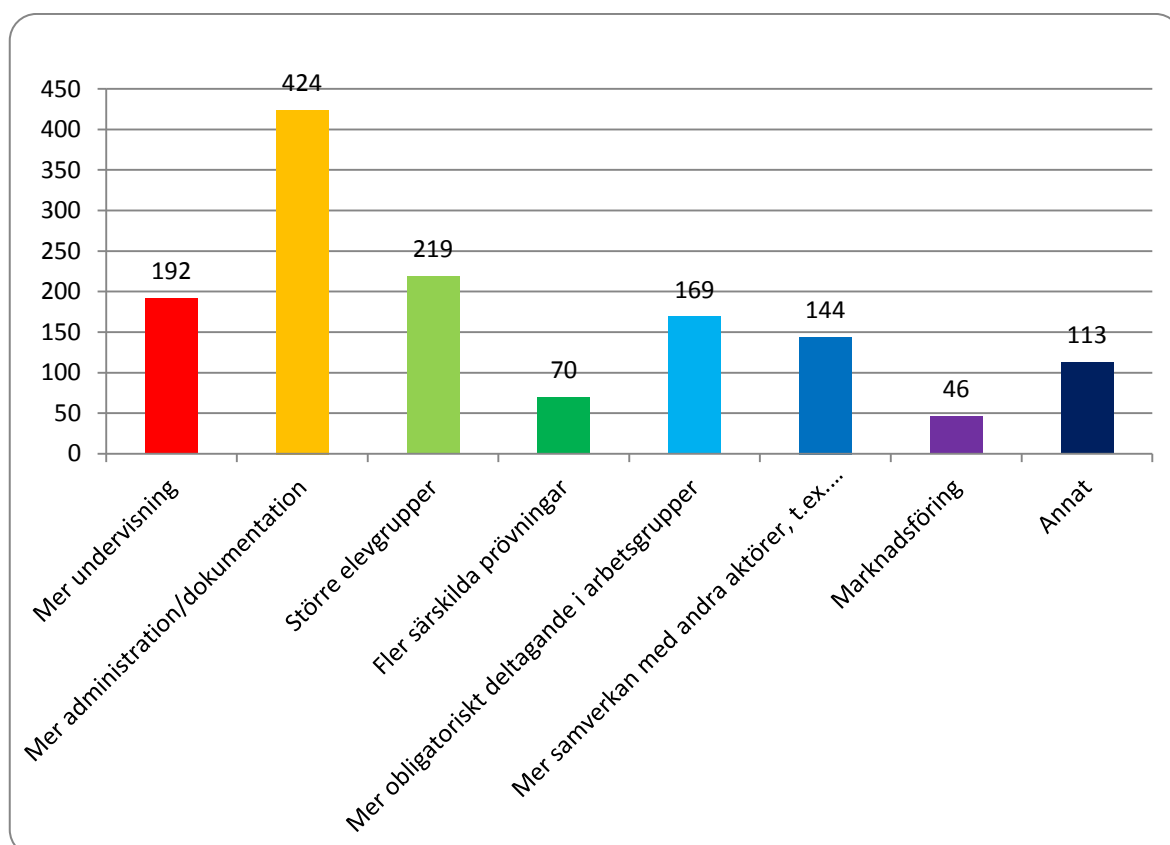
Lärarna i undersökningen lyfter framför allt fram ökad administration och dokumentation, större elevgrupper och mer undervisning som viktiga beståndsdelar i en ökning av arbetsbelastningen.

I frågan fick de ta ställning till sju olika svarsalternativ och markera alla som stämde. Det som flest lärare har valt (70 procent) är *Mer administration och dokumentation*. Detta överensstämmer med en utveckling i andra lärargrupper, vilket Lärarförbundet har visat i tidigare rapporter⁷. Administrativa sysslor som har tillkommit är t.ex. schemaläggning, IT-administration, tjänstefördelning, vikariehantering och kvalitetsredovisningar. För Sfi-lärare ökar andelen administration som gäller andra aktörer, t.ex. närvarorapportering till arbetsförmedlingen. För lärarna i vuxenutbildning på grundläggande nivå har elevfrågor om hjälp med studiemedel ökat, då CSN inte är lika tillgängliga för eleverna i och med att man har lagt ner lokala kontor.

En lärare som delar sin tid mellan vuxenutbildning på gymnasial nivå och yrkeshögskola skriver:

Vi arbetar för mycket med logistikplanering o administration, rapporter etc på den gymnasiala delen. Yrkeshögskoledelen är ett lysande undantag som gör att jag trots allt orkar!

⁷ Lärarförbundet (2013). *Låt lärare vara lärare och Vem har tid att vara gymnasielärare?*

Figur 8. Lärarnas upplevelse av vad arbetsbelastningen har ökat med.

36 procent pekar ut större elevgrupper som en orsak till att arbetsbelastningen ökar. Större elevgrupper genererar mer administration av det slag som har beskrivits ovan. De blir också arbetsbelastande i och med förväntningarna på att individanpassa undervisningen utifrån varje elevs mål, behov och förutsättningar som beskrevs i samband med utmaningar. Varje elev som tillkommer innebär ytterligare en individuell elevplanering för läraren. För lärarna, som sätter eleverna och undervisningen främst, uppstår en konflikt då man upplever att ökande gruppstorlekar inkräktar på undervisningskvaliteten. Detta beskrivs av en lärare i en öppen fråga:

Individuell planering och individuella veckoscheman till alla elever samtidigt som elevantalet ökar i gruppen, är en omöjlig ekvation. Hur många elever är det rimligt att ha i en grupp om undervisningen ska ske med kvalitet?

Lärarna beskriver frustrationen i att se att många elever har större behov av läarledd undervisning och stöd än det finns resurser till. De berättar om behov hos nyanlända elever med kort eller ingen utbildning från hemlandet, elever med behov av särskilt stöd, elever med utvecklingsstörning och elever med språksvårigheter. De har uppdraget att möta varje elev utifrån dennes individuella förutsättningar, men upplever att resurserna saknas för att skapa en undervisning som uppfyller behoven. Detta stämmer överens med Skolverkets undersökning *Attityder till vuxenutbildningen*⁸ där över hälften av de tillfrågade lärarna anser att tillgången till specialpedagoger och speciallärare är ganska eller mycket dålig.

⁸ Skolverket (2013). *Attityder till vuxenutbildningen*.

I vår undersökning svarar många lärare att eleverna får för lite kurs tid för att uppnå målen. Några talar om press utifrån på att ”korta lärsträckan”, dvs att öka elevernas genomströmningstakt. Andra berättar om krav på att undervisa via datorn, samtidigt som lärarna bedömer att eleverna behöver lärarstöd med personliga möten.

Den kontinuerliga antagningen beskrivs också som en källa till en ökande arbetsbelastning. En lärare menar att den skapar stress och kvalitetsbrist, och är en arbetsmiljöfråga för såväl lärare som elever:

Ständiga gruppbyten rubbar såväl elevers som lärares situation. Lärarnas utrymme att skapa och vidareutveckla en pedagogisk verksamhet att vara stolt över finns inte idag. Lärare har tvingats "sänka ribban" för att överleva. Drabbade är såväl de studerande som lärarna. Värst drabbade är vuxenstuderande i behov av särskilt stöd- studerande med koncentrationssvårigheter och andra neuropsykiatriska hinder. Såväl de studerande som undervisande lärare drabbas i mycket hög grad!

En Sfi-lärare pekar på hur arbetssättet med utbildning kontinuerligt under hela året medför att arbetsbelastningen är hög hela tiden. De lite lugnare perioderna uppstår aldrig på det sätt som de gör i en terminsbaserad verksamhet.

Att vi i sfi får lite paus ibland från eleverna, dvs vi har ju elever och undervisning året runt och måste förbereda och efterarbeta åt eleverna om vi fortbildar oss någon dag eller dylikt. Vi kommer inte att orka hålla på så här i längden. Vi hinner inte sortera papper, reflektera osv för det tuffar på hela tiden.

32 procent anger att mer undervisning medför högre arbetsbelastning.

Undervisningstiden är alldeles för hög, finns inte tid för återhämtning efter så många lektioner. Hälsan är i fara.

Lärarkyrket har en tradition av terminer och långa sommarlov. Med traditionella ferietjänster arbetar lärare mycket och intensivt under terminerna och återhämtar sig på ferierna. Med omläggningen till semestertjänster uppstår ett behov av en annan sorts arbetstidsplanering som inte förutsätter att lärarna återhämtar sig under långa lov. Frågan är om detta har lyckats – eller om lärarna i vuxenutbildningen arbetar lika intensivt fast utan att ha ferierna för återhämtning?

Det går att konstruera en arbetstidsplanering så att utbildningen kan bedrivas kontinuerligt under hela året och innehålla tid för återhämtning för lärarna. Med samarbete i team och samverkan kan man åstadkomma rationaliseringsvinster och en flexibilitet i vuxenutbildningen som också kommer lärarna till del. Ett hinder för detta uppstår i många kommuner då verksamheten upphandlas av flera mindre anordnare. Lärare som arbetar hos små anordnare har få eller inga ämneskollegor. Som den enda läraren i sitt ämne ansvarar man för all undervisning i ämnet under hela året. Det ger mindre utrymme för flexibilitet och återhämtning.

Om lärarna i en kommun är anställda hos flera små verksamheter innebär det konkurrens i stället för samarbete. Detta ger inte bara effekter på möjligheterna att organisera verksamheten, utan också på möjligheten till utveckling av undervisningen. I frisvar till en öppen fråga kommenterar många att lärare behöver mer tid tillsammans för samarbete, diskussion och utveckling. Ett par efterfrågar också möjligheter till samarbete mellan lärare och forskare. Detta ska ses i ljuset av det engagemang som lärarna uttrycker i sina elever och

sin undervisning. I utbildningsväsendet är det numera vedertaget att lärares kollegiala lärande leder till större möjligheter att utveckla undervisningen. Det är märkligt att detta i vuxenutbildningen tycks vara underordnat valfrihet och konkurrens. Särskilt olyckligt är detta då vuxenutbildningen, som vi har konstaterat, har behov av en ny lärarroll med en ny pedagogik.

Tid för planering och efterarbete

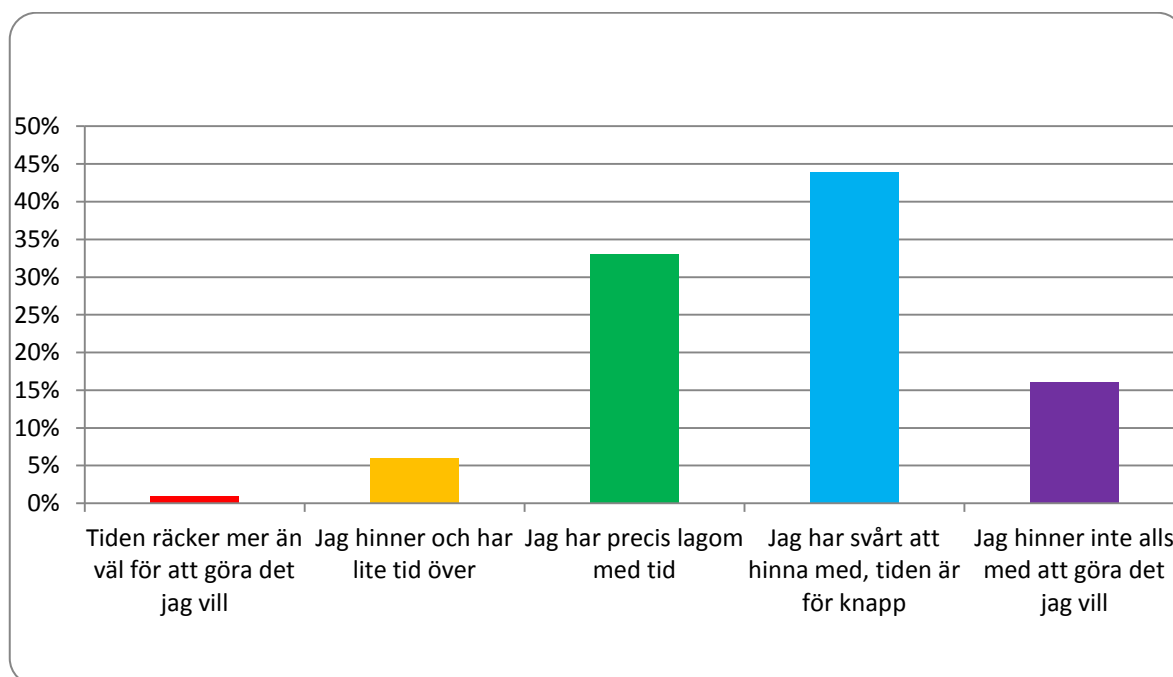
60 procent av lärarna upplever att tiden för planering och efterarbete av lektionerna inte räcker till (figur 9). Många skriver i frisvar till en öppen fråga att de upplever att andelen undervisningstid och andelen kringssysslor ökar på bekostnad av tiden för planering och efterarbete. Krav på individanpassning och flexibla arbetsformer innebär att en ny typ av lärarroll med nya undervisningsmetoder måste utvecklas. Detta kräver tid för utvecklingsarbete och samarbete med kollegor. Den tiden räcker inte till idag. En lärare skriver:

Att få arbeta med/utveckla undervisningen. Kunna ha eleven i fokus som det alltid uttrycks i olika sammanhang. Inte behöva ägna så mycket tid till annat. Givetvis kommer man inte undan allt men idag är det för mycket.

Några sätter bristen på tid för planerings- och efterarbete i samband med att vuxenutbildningen upphandlas av "andra anordnare" av kommunen. Om pengarna ska räcka måste lärarnas undervisningstid öka:

Att få rimlig tid för det pedagogiska arbetet. Kundval sfi med många fria aktörer har "pressat ner" ersättningen per levtimme och ersättning enbart för elevernas faktiska närvarotimmar gör att skolan pressas ekonomiskt och därmed även lärarna.

Det framgår också av lärarnas svar att nya, flexibla, arbetsformer medför att definitionen på vad som är undervisning flyter. En vag definition av vad som är undervisning kan innebära att tiden för planerings- och efterarbete krymper. Vad ska räknas som undervisningstid när man arbetar på distans vid datorn? Om man är tillgänglig för handledning under hela dagen – hur fredar man sin tid för planerings- och efterarbete?

Figur 9. Lärarnas upplevelse om de har tillräckligt med tid till för- och efterarbete av undervisningen

Lärare i vuxenutbildningen: stort engagemang – små möjligheter

Läraryrket genomförde under vintern 2013 en enkätundersökning bland medlemmar som arbetar som lärare i vuxenutbildningen. Av resultaten växer bilden fram av en grupp lärare som anser att det bästa med jobbet är elevkontakten och undervisningen. Det Lärarna har en komplex arbetssituation där de största utmaningarna hänger ihop med elevernas olika förutsättningar och förväntningarna på att lärarna ska individanpassa utifrån varje elevs förutsättningar och behov. Dessa utmaningar växer då elevgrupperna blir större och läraren får mindre tid för varje elev. Samtidigt upplever den stora majoriteten att arbetsbelastningen har ökat de senaste åren, och att tiden för planering och efterarbete inte räcker till. De lyfter fram att kringssysslorna, framför allt de administrativa, har ökat, och stjäl tid från arbetet med att förbereda undervisningen.

Läraryrket har tre krav för att lärarna i vuxenutbildningen ska få en bättre arbetssituation:

1. Lärarna behöver tid och utrymme till att utveckla undervisningen individuellt och gemensamt. Läraruppgifterna behöver renodlas och administrativa kringssysslor skäras bort. CSN-frågor, IT-administration och närvarorapportering till arbetsförmedlingen är inte lärarnas arbete.
2. Upphandling av vuxenutbildning på entreprenad orsakar problem för kvaliteten i undervisningen och för lärares arbetsvillkor. Kvalitet måste alltid gå före prispressning!
3. Vuxenutbildningen behöver rätt resurser för att kunna individanpassa för varje elevs behov och förutsättningar:
 - Fler specialpedagoger/speciallärare tillgängliga för eleverna i vuxenutbildningen
 - Varje elev ska få den kurstid som krävs